

O'QUVCHILARINING FAOL FUQAROLIK KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH METODIKASI.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8415250>

Fozilov Botirjon Zakirovich

Andijon davlat universiteti 2-bosqich doktoranti.

Annotatsiya.

Ushbu maqolada o'quvchilarni faol fuqarolik kompetensiyalarini shakllantirish metodikasi haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar

Ta'lim, yosh-avlod, ijtimoiy, fuqarolik, kompetensiya, demokratik davlat, yosh avlodni tarbiyalash.

Mamlakatimiz ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlarning tub zamirida ijtimoiy faol, barkomol yosh-avlodni tarbiyalash eng muhim vazifa sifatida ilgari surilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti BMT Bosh Assambleyasining 2017 yil 23 sentyabrdagi 75 sessiyasida so'zlagan nutqida yoshlar masalasiga to'htalar ekan: «mamlakatimiz aholisining yarmidan ko'pini yoshlar tashkil etadi. Respublikamizda har bir yigit – qizning jamiyatda munosib o'rin egallashi va o'z salohiyatini namoyon etishi bo'yicha ulkan ishlar amalga oshirilmoqda». O'zbekistonda Yoshlar parlamentlari, Yoshlar ishlari agentligi faoliyat ko'rsatmoqda. Avgust oyida Birlashgan Millatlar Tashkiloti shafeligida yoshlar huquqlariga bag'ishlangan Samarqand xalqaro forumi muvaffaqiyatli o'tkazildi. Fursatdan foydalanib, yana bir bor Yoshlar huquqlari to'g'risidagi Birlashgan Millatlar Tashkiloti Konvensiyasini qabul qilish bo'yicha O'zbekiston tashabbusini qo'llab-quvvatlashga chaqiraman» - degan fikrlari dunyo hamjamiyati tomonidan ham keng e'tirof etilmoqda. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan tub o'zgarishlarga ta'lim-tizimida olib borilayotgan islohotlar o'z samarasini ko'rsatmoqda. «Islohot – bu yangilanish, o'zgarish degani. Islohotlar ijobiy natija berishi uchun, avvalo, rahbarlarimiz va odamlarimiz o'zgarishi kerak. Inson o'zgarsa, jamiyat o'zgaradi». Chunki, har qanday islohot zamirida yoshlarimiz faolligi, tashabbuskorligi va ularning ilmi-ijodiy g'oyalarini qo'llab quvvatlash ishlarini olib borilishi jamiyat ertangi kuni farovonligidan dalolat beradi. Shuning uchun, ijtimoiy foal fuqarolik kompetensiyasini rivojlantirish talabalarda adolat,

huquqiy tenglik, demokratik davlat, fuqarolik jamiyati qurish yo'lida eng muhim tashabbuskor omil hisoblanadi.

Xorijiy mamlakatlarda yoshlarda fuqarolik kompetensiyalarini shakllantirish hamda rivojlantirish "Fuqarolik ta'limi" fani asosida singdirib boriladi. "Fuqarolik ta'limi" fani yoshlarda fuqarolik jamiyati, demokratik davlat qurish asoslari singdiriladi, chunki fuqaroning ijtimoiy roli – bu avvalo, demokratik jarayonlar va institutlarda ishtirok etishida namoyon bo'ladi. Jumladan, Avstriyada "fuqarolik ta'limi" o'rniga ko'pincha "siyosiy ta'lim" atamasi qo'llaniladi. Frumin o'z tadqiqotlarida T.Kalsuonisning "demokratik fuqarolik ta'limi" tushunchasidan foydalanishni taklif etganligi, chunki u o'z tadqiqot ishida "fuqaroning barcha qadriyatlari, ko'nikmalar va bilimlar to'g'risida emas, balki demokratik mexanizmlarni ishlab chiqish va rivojlantirish muhimligini nazarda tutadi". Chunki, talabalarda ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasini rivojlantirish demokratik huquqiy davlat qurish sharti va jamiyatning ijtimoiy barqarorligi, uning barqaror rivojlanishini bosqichma-bosqich oshib borishi sifatida qarash mumkin. Mamlakatimiz umumiy o'rta ta'lim tizimida ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyalarini shakllantirish O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 6-apreldagi «Umumiy o'rta va o'rta maxsus, Kasb-hunar ta'limining Davlat Ta'lim Standartlarini tasdiqlash to'g'risida»gi 187-son Qarorida «Tarix», «Davlat va huquq asoslari», «Konstitutsiyaviy huquq» «Umumiy pedagogika» fanlari orqali ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasini o'quvchi - talabalarda shakllantirish vazifasi ilgari surilgan bo'lsa, ushbu shakllangan kompetensiyani oliy ta'lim tizimida rivojlantirish muhim o'rin tutadi. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan yangi jamiyat o'zgarishlariga ta'limtizimida olib borilayotgan islohotlar o'z samarasini ko'rsatmoqda.

O'quvchilarda ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik-psixologik imkoniyatlarini aniqlashtirish, bizningcha quyidagi fikr mulohazalarni ta'kidlab o'tish imkonini berdi:

- yosh avlodni tarbiyalashda fuqarolik jamiyatining asosiy vazifasi –ijtimoiy faol fuqaroni kamol toptirish;

- O'quvchilarga demokratik davlat qurish g'oyasini singdirib borish orqali jamiyat hayotning barcha sohalarida ijtimoiy faol ishtirokini ta'minlash;

- O'quvchilarda millatlararo totuvlik, dinlararo bag'rikenglik, xalq farovonligi, komil inson g'oyalarini singdirgan holda fuqarolik jamiyatini qurishda faol ishtirokini ta'minlash;

- o'quvchilarni mustaqil hayotga tayyorlash va ularda ijtimoiy-siyosiy, huquqiy savodxonlikni rivojlantirish;

- o'quvchilarda ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyalarini rivojlanishi «Mentorlik», «Talaba minbari» kabi ijtimoiy loyihalarda faollik ko'rsatish orqali oshirib borish;

- o'quvchilarni oliy ta'lim muassasalaridagi, «Yoshlar ittifoqi uyushmalari faoliyatida faol ishtirok etish, o'zini-o'zi boshqarish organlari faoliyatiga keng jalb etish» orqali ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyalarini rivojlantirish mumkin.

Talabalar oliy ta'lim muassasasi ijtimoiy hayotida, tashabbuskor va volontyorlik guruhlar, o'zini-o'zi boshqarish organlari, jamoat tashkilotlari, «Iqtidorli yoshlar» fan klublari faoliyatida jumladan, o'quvchilarda, ota-onalar kengashlari faoliyatini rivojlantirish orqali «ta'lim muassasasi talabalari va ota-onalar» o'rtasida faol hamkorlik muhitini yaratish orqali ko'zlangan maqsadga yetish mumkin.

Faol fuqarolik kompetensiyasini shakllantirishning metodikasi, o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishlarini o'zlashtirishga yo'l qo'yadigan bir necha kerakli usullardan iborat bo'lishi kerak. Bu usullar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. Reja va maqsadlar belgilash: Muallimlar va o'quvchilar o'rtasida muvofiqlashgan reja va maqsadlar tuzilishi, faol fuqarolik kompetensiyasini shakllantirishning birinchi qadamidir. Rejada, o'quvchilar uchun zarur bo'lgan bilim va ko'makdoshliklarni belgilash, ularning ijtimoiy vazifalarini aniqlash va faolliklarni tartibga solish mumkin.

2. Amaliyotga asoslangan ta'lim: Faol fuqarolik kompetensiyasini shakllantirish metodikasi amaliyotga asoslangan ta'limni o'tkazishni talab qiladi. O'quvchilar uchun amaliyotni muhim ahamiyatga ega bo'lgan darsliklar tayyorlash, jismoniy mashqlarni amalga oshirish, jamoatchilik bilan hamkorlik qilish va boshqa amaliy mashg'ualarni tashkil etish bu usulning muhim qismidir.

3. Tuzilma va sahna imkoniyatlaridan foydalanish: O'quvchilarining faol fuqarolik kompetensiyasini shakllantirish uchun tashkilotlarning tuzilma va sahnalaridan maksimal darajada foydalanish talab qilinadi. Shu bilan birga, o'quvchilar o'zlarining yangi ideyalarni, tajribalarini va fikrlarini amaliyotga o'tkazishlari uchun imkoniyatlar berilishi kerak.

4. Birlashgan ta'lim: Faol fuqarolik kompetensiyasini shakllantirishda birlashgan ta'limning ahamiyati katta bo'ladi. Bu, o'quvchilarning jamoatchilik bilan hamkorlik qilish, guruh ishlari yoki turli mavzular bo'yicha hamkorlik qilish orqali o'rganish va boshqa o'quvchilar bilan fikr almashishlarni ta'minlashni maqsad qiladi.

5. O'quv ma'ruzalarida interaktiv metodlardan foydalanish: Interaktiv usullar (masalan, diskussiya, gruppada ishlash, loyihalashtirish va boshqalar) muallimlar va o'quvchilar orasidagi muloqotni kuchaytiradi va o'quv jarayonida aktif ishtirokni ta'minlaydi. Bu usul o'quvchilarning o'z fikrlarini bayon etish va boshqalar bilan fikr almashishiga imkon beradi.

6. O'quvchilarning shaxsiy mazmuni va qiziqishlarini hisobga oluvchi darslar tayyorlash: O'quvchilarning shaxsiy mazmuni va qiziqishlari asosida darsliklar va mashg'ulotlar tayyorlash, ularning motivatsiyasini oshirishga yordam beradi. Bu, o'quvchilarning faol fuqarolik kompetensiyasini shakllantirishda ularga yo'l qo'yadigan bir necha muhim usullardan biridir.

Fuqarolik kompetensiyasini shakllantirish metodikalari bog'liq tarbiyaviy texnologiyalarni xususiyatlari, maqsadlari va tushunchalariga muvofiq bo'ladi.

Talabalarda ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyalarini rivojlantirish muayyan g'oyalar, diniy e'tiqod, faol fuqarolik pozitsiyasi, axloqiy va fuqarolik qadriyatlarini (milliy va umumbashariy madaniyatining asosiy qadriyatlarini hurmat qilish) egallash. An'anaviy qadriyatlar vatanparvarlik, o'z xalqiga xizmat qilish, insonparvarlik, moddiy-pragmatikka nisbatan ma'naviy-axloqiy qadriyatlarning ustunligi, inson huquqlari, dinlararo bag'rikenglik va boshqa ahloqiy sifatlar orqali rivojlanishda namoyon bo'ladi. Kompetensiyani rivojlantirish modelining asosida - asosiy, mutaxassislik, maxsus kurslar, ijtimoiy amaliyotni tashkil qilish, ijtimoiy hamkorlik tizimini rivojlantirish va talabalarning darsdan tashqari faoliyatida, o'z-o'zini boshqarish, universitet jamoat tashkilotlari faoliyatida, volontyorlik harakatlarida o'z ijodiy imkoniyatlarini namoyon etish bilan rivojlantirib borishda ta'lim modulini ajratish bilan ularni integrasiyalangan o'qitish prinsiplarini amalga oshirish yotadi. Bunda qo'yilgan maqsadga erishishning zaruriy sharti bo'lib ta'lim muassasasidagi demokratik hayot tarzi alohida xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Xalq so'zi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 23 sentyabrdagi BMT 75 sessiyasidagi nufuzi. 2017 y. 24 sentyabr soni

2. Mirziyoev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz.-Toshkent: O'zbekiston, 2018.-252-b.

3. Воскресенская Н.М.. Основные подходы к гражданскому образованию в России и за рубежом ./ Н.М. Воскресенская/У Гражданское образование: содержание и активные методы обучения». - М., Логос. - 2005

4. Tojiboeva X.M. "O'quvchi-yoshlar ijtimoiy faolligini oshirishning pedagogik tizimi" diss. 2018 y.

5. Djamilova N.N. Pedagogika oliy ta'lim muassasalari talabalarida tashabbuskorlikni rivojlantirishning pedagogik mexanizmlari.: Avtoref. dis.ped.DSc. – T., 2019 y. – 14-b